

Megjelenik a lap **Temesvá-**
rott minden **kedden**.

Előfizetési díj akár helyben,
akár postai szétküldéssel:

Egész évre 6 ft. pp. = 6 f. 30 kr. ujp.

Fél évre 3 ft. pp. = 3 f. 15 kr. ujp.

A helybeli előfizetők a lap ház-
hozordásáért rendelést tehetnek
a lap kiadó hivatalában.

Szerkesztői iroda: belváros,
bécsi utca 69. szám, első emelet.

DELEJTŐ.

A tudomány, anyagi érdekek és szépirodalom közlönye.

Jelige: Csak az a nemzet vész el, mely önmagát elhagyja.

Előfizetni helyben a szer-
kesztőségnél, vagy a helybeli könyv-
kereskedésekben; vidéken min-
den cs. kir. postahivatalnál a szer-
kesztőséghez utasítandó bérmentes
levelekben.

Hirdetések minden közhasználat-
ban lévő nyelven fölvétetnek. A
beigatásért minden három hasábos
egyes sorért 4 p. vagy 7 uj kraj-
cárnyi díj számítatik.

Kiadó hivatal: belváros, ke-
gyesrendiek utcája 89. szám Heil
Adolf könyvvalóalozó intézetében

Kedd, február 1. 1859.

5. szám.

Második évi folyam.

Községi gyümölcs-ültetvények.

Sok község van oly telkeknek birtokában, melyek a föld tulajdonsága- és fekvésénél fogva földmivelés alá, vagy rét gyanánt nem használhatók, és melyek e miatt egészen haszonvehetetlenül hevervén, legfőlebb tövist vagy bogácskórót teremnek, vagy juhoknak, ludaknak szolgálnak silány legelőül. Hogy az olyan helyek nem nagyon gyönyörködtetik, sőt sértik a szemet, az egész vidéket elrutitják, és az ország csinosítási igényeknek csak gunyára vannak: azt hosszasan vitatni nem kell. — Kötelességük lévén a községi előjáróknak a helycsinosítást előmozdítani, és a községi telkeket lehető legcélszerűbben használhatóvá tenni; legkövetőbbé sem kellene késniök ezen szép és fontos kötelességük teljesítésében. — Ha tehát vannak az iménti leírás szerint a községnek olyan heverő helyei, melyek sem nem szánthatók, sem nem kaszálhatók: azok legtöbb esetben mégis egy vagy más gyümölcs, vagy egyéb használható fanemre alkalmasak, és pedig anélkül, hogy a beültetés által a legelő legkevésbé is csontkóttassék; sőt inkább a gyümölcsfák beültetése által totomosan javul az, mert a legtöbbnyire szikár föld a nap hőve és lég által nem száríthatatnék annyira ki, mint előbbi kopár állapotában.

Sok olyan köztelek minden előmivelés nélkül is alkalmas a gyümölcsfákkal beültetésre; más telkek köves, kavicsos minőségűknél fogva szükségessé teszik ugyan az előkészítést, mely abból áll, hogy olyan helyekről, hová a csemeték ültetendők, köveket kell kiáspí: de az e célra fordított költség egyáltalában nem oly nagy fontosságu, hogy miatta az érintett közteleknek ajánlott ily módon mivélését és hasznosítását abban hagyni kelljen; sőt inkább az ilyen javításokba boruházott költségek többnyire jól kamatoztatnak, midőn majd a beültetett fácskák gyümölestermökké vállandnak.

Az olyan közteleknek gyümölcsfákkal beültetése nemcsak a vidék csinosítását idézi elő; hanem egyszerűen nem megvetendő pénzbeli jövedelmet nyújt, mind gyümölcse mind fája által, mely utóbbi kivált a fában szűkölködő vidékeken valóságos jótétemény. — Mind a két rendbeli haszonvételek annál nagyobb becsü, s még is aránylag csekélységbe kerül; minthogy olyan földből vehetjük azt, mely különben haszonvehetetlenül parlagon hevert! — Azon kívül az ilyen beültetések

megletős kiterjedésben mozdítják elő a föld termékenységét nemcsak az évenként lehulló levelek, hanem azáltal is, hogy a fák a mindig dugsgazdag légkörből magokhoz termékenyítő anyagokat vonzanak, és azokat a földbe vezetik. Ezen termékenyítő anyagok pedig ott egészen elvesznek, hol hiányzanak a fák, hol sivatag és kopár a vidék. Aztán a fák megtörik a heves és zordon szeleket, melyek a légkörbeni termékenyítő anyagokat faültetvényekben bővelkedő vid kekre magokkal viszik. Végre a fák enyhítik a levegő szikkasztó hatását, s elősegítik a hőmérsék egyenlőségét.

Ily köztelek mivélésénél s beültetésénél minden esetre tekintettel kell lenni arra, hogy valamint az ültetésre, úgy a fentartásra, és a fácskák ápolására az ültetvények kiterjedéséhez képest több-kevesebb ember kívántatik: oly tekintet ez, melynek a községeket egyáltalában oda kellene birnia, hogy különösen szükség-, drágaság-, és keresetnélküliség idejében a lehetőségig minél több közhasznu munkát megkezdjenek és végrehajtsanak; hogy az által községeik szegényebb tagjait oly módon segíthessék, mely legolcsóbb, s legcélszerűbb, t. i. a munka jutalmazása által: ezen mód mindkét félnek szerez nyereséget, míg az alamizsna mindkét félnek kárt okoz; mert az alamizsna előmozdítja a henyeséget és hivalkodást; miáltal mind egyeseknek, mind pedig az egész közönségnek kell szenvedni.

Midőn már az ültetvények célszerűen elrendezvék, és a hely szépítése lényegesen előmozdított, sőt azonfelül alkalom nyújtott a különben parlagon hevert köztelek után jelentékeny jövedelmet szerezhetni: a jövedelmezés kezdete, vagy is az ültetvények gyümölcsözésekor a községnek a fölött kell határoznia, mint legyen a jövedelem felhasználandó? Tapasztalat után ily esetben legtanácsosabb a községi ültetvények terméseit haszonbérbe adni, de a bevett szokás után nem csak egynek t. i. a legtöbbet ígérőnek; hanem a község legyen figyelemmel szűkölködő, de érdemes tagjai iránt, és olyankor különösen ezeket igyekezzék a haszonbérletben, még pedig úgy részesíteni, hogy a terjedelmesebb ültetvények több szakaszra osztatván, a haszonbéri összegek egy határozottassanak meg, hogy a haszonbérletnek vállalataikban nyereségűt lehessen.

Minthogy pedig az ültetvények fenntartása, a csemeték ápolása, megőrzése sat. több embernek nyújt

keresetet: ily ültetvények létrehozása által három nagy fontosságú cél éretik el: a) a község csinosbulása; b) a különben parlagon és haszonvehetetlenül hevert köztelkek célszerű és jövedelmező hasznosítása; és c) a község szűkölködő lakosainak munka- és keresetjuttatás. — Ezen előnyök oly nagy fontosságúak, hogy egy községnek sem kellene késedelmeskednie a birtokában lévőolyatán parlag telkeket az ajánlott mód szerint haszonhajtóvá tenni.

Dunyov István.

Selmec földtani és ipar tekintetben.

I.

Selmec Hont megyében fekszik, a leghirnevesb, s régi sz. kir. város Magyarhonban, határának darlása (trachitos) tájéka, valószínűleg egy nagyszerű tűzhegyi (Vulkan) tölcsér — krater, — mely mint egy hatalmas darlaggyűrűzet (Trachytring) veszi ki magát. Ezen gyűrűzet komolyabb vizsgálódás után, egy meg nem szakadt egészet képez; s helyében találtatnak gyurmag (Porphyr), horzsa szivag, (Bimst. tuff) özönleiképlet, (Diluvialgebilde) s alig találni egyetlen helyütt zöldegyet (Grünstein). Ellenben itt ott a darlaterületen találtatik gyurmag is; de csak a belső szélének közelében.

Az északkeleti gyűrűzetnek északi részén, a külső fejlődésen találtatik egy harmadik réteget, barna szenet és homokkővet tartalmazó kerülekes idomu mélyület (Ellipt. Vertiefung), mely három oldalról darlától környezetik, és csak éjszokról — hol már vége van a darla határának — környezetik mészkő- és máglától. Omlás által származhatott inkább, mint a szélek kiemelkedése által.

A darla gyűrűzet áll darla-siva-magla (Trachyt, Syenit, Granit) sziklanemből, területe pedig horzsa-vízözönle-agyagból.

Selmec Körmöctől három mfd. távolra van délre; hatra Besztercebányától délkeletre; Budapesttől s Pozsonytól husz mérföldre. A földközi tenger színe fölött 2172 láb magasságra; tehát 195 lábbal magasabban fekszik Budapestnél. Lege — bárha a bányákból kifolyó víz, és a hutákból emelkedő füst, és gőz némi rossz hatással látszik is lenni — egészséges; a lakosok vidorok, piros képűek; s az sem áll: hogy többnyire golyvások lennének.

All a város a tulajdonképeni Selmechől, az utcák és házak a hegyek miatt nagyon szabálytalanok; úgy, hogy 1000 s több lépésnyire is állnak egymástól, kertek, hegyek s erdők által választva el. — Dacára mind ezeknek, este az ily elszórt házaktól jövő világosság — házi világítás — nagyszerű benyomást tesz a vizsgálgató idegenre. A hely ős idők óta Bányának neveztetett, s egyszersmind Sebenicának. Selmec név származik ezen cseh szótól Zimnice, mely éppen annyit jelent, mint a magyar bánya (Grube). Az első lakosok morvák voltak, 715-ben épi-

tették a várost, melynek emlékei még ma is fenn vannak, s melyet Ó-Selmecnek neveztek, vagy községesen Ó-városnak. Éjszokról délre 500'-nyi hosszú; volt két főpiaca, s öt erődéje (Bastion). A város — Selmec — e szerint 25 évvel régiebb Körmöcnnél, s 600-al Besztercénél. Idővel szászok is telepedtek le, de kiket a vendek (tótok) csak hamar kiszorítottak. Van egy okmány 1751-ről, melynél fogva a cipészeknek meg volt tiltva tótokat (vendeket) a céhbe fölvenni, kikerülendők a civakodásokat. Azonban még is 1808-ban országgyűlés elébe került e tárgy, s határozottatott: „hogy a szászok és tótok együtt éljenek.“

A várost környező hegyek, honnan gyönyörű kilátások vannak, következők: A kupidomu kalvaria hegy (Calv. berg), melyet képez olajla-dus-somla (olivienreich Basalt). Itt van egy Somla-részleg (Basalt-Parthie) a város (Selmec) és Diln (Bélabánya) közt, mely somla darabjai által tűnik ki. A zöldegy szivag (Grünsteintuff) elhuzódik a selmeci huta körül, Iliától egészen a kohóig, közel a kalvaria hegyéhez 400—1000 öl hosszú szalagot képezvén. Rendesen laza s elmorzsolható a zöldkő elemeiből áll, s lemez lenyomatok, valamint barna köszén is vannak benne. Egész biztossággal nem lehet meghatározni határait, t. i. hol a darla és zöldhegy végződnek.

Azon részleg (Parthie), mely a kalvariahegytől a Rossgrunder tó közeléig húzódik, csak helyenkint tartalmaz valóságos zöldegy szivagot, hanem leginkább ahoz hasonló sziklanemet; világos, homokos kovagot (Beudant szerint: roche arénacée quartzeuse) melyet a vöröskutnál talált, s tulnyomó földessárga vastartalmu Breccie, melynek alapja kék vacar (blaue Letten) van itt a hegy közelében fekete széntartalmu agyagpala is.

A csucsos tetejü kalvaria hegyen levő szép épület, épült 1774-től 1751-ig egy jezsuita közbenjárása által, a polgárok és bányász legények összeadott pénzgyűtelékéből. Van egy rajza is az épületnek Meszner Tamástól — rézmetszvény.

Kornberg költséges vízcatornával, mely a vizet a szt. háromsági gépre vezeti, Zsitna délre, Steplichoffel átel-lenben, hol még most is láthatók egy régi vár romjai. — A kopasz és sziklás Hechelstein, mely a pestis idején menhelyül szolgált a lakosoknak. A paradicsom hegy (Paradiesberg). Alkrészei ezen hegyeknek: a nemes érceket magában foglaló gyurmag (Porphyr), melyben a termékarany, hajszál s lemezes alakban látható. Zinopl vegyülék most sötét, majd világos vörös jaspisból, melyben találtatik arany, ezüst, ólom, horgany, kovand. Az ezüst érc; termék ezüst, válfajai: üvegérc, vörös, fehér ezüsfényle; barna fehérérc (Federerz) ezüst tartalmu mezőpát-fényle: ólom, réz, vasérc; higan; kerekérc (Spiesglas) mireny, kén, vitriol.

Selmechtől nem messze Iliánál van egy részleg, mely zöldegy-szivagból (Grünsteintuff) áll, s található benne a Selmeccensis Tubicaulis példány, mely által nevezetessé lett.

A darla szivagban (Trachyttuff) csizlapala és

félopal, Mocsár faluhoz közel lemezes lenyomatokban találtak.

Selmec város lakosai számát lehet 17000-re tenni, melynek $\frac{4}{5}$ -de rom. katk.; $\frac{1}{5}$ -de ágost hitű, 33 hely. hitű. Ezen tót és német ajku lakosok, három osztályba sorozhatók. Az elsőhez tartoznak a bányász polgárok (Waldbürger), kiknek kötelességökben áll a bányamiveltetésben részt venni; minél fogva ők különös kiváltságokkal bírnak; a második osztályhoz tartoznak: a kereskedelmet, ipart értő polgárok; a harmadikhoz a bányász legények (Knappen); mintegy 5000-en lehetnek. Itt van a kincstári grófsági hivatal, melynek elnöke a főgróf, és nyolc cs. kir. tanácsnok, elnöki ranggal. Itt van a nagy bányászti academia, cs. kir. posta és sóhivatal.

A város alapját egy élőfához lehet hasonlítani, s az azon lévő galyak- és ágakhoz. Gyökül vehető a szent Antal felé vivő ut, az alsó kapuig. Van itt egy tó, melynek vize csatornán folyik le, s mellette több zűzművek (Pochwerke). Fatörzseül vehetni az alkaputóli tért egyenes vonalban egész a völgyig, hol több utcák vannak: az alutca a kamrapuig, s innen a székesegyházig az alsó küzdter (Ringplatz) sat. — Ezen a téren — Ringplatz — tartatik a hetivásár csötörtök és szombat.

Nevezetesb kapui: alkapu délre, kamrapu éjszakra, a kül és bel Dilnkapu keletre, az új kapu éjszakra. Jelesebb épületei: a régi vár az új kapunál, itt volt Ó-Selmec, nők templomával, ütő-órával, haranggal, fegyencek házával, s fegyvertárral; az új vár a kamra udvar mögött, négyszög épület ütő órával, mely vészharangul is használtatik. A feljárás hozzá a bécsi vagy vindschachti kapu felől nyílik, régen itt 12 db. ágyu volt, melyet ünnepélykor elsütögettek. A nagyobbikon föl-metszvo: „Selmec városában öntetett, kit megtalálok, nem novet 1533.“ A templomok: tót v. kath. templom épült 1443-ban; aztán a német, egykor a jezuítáké volt, Sz.-Miklós káptalanjából készült. A maria-schneei templom közel a kath. temetkező helyéhez, mely Mátyás király alatt épült, itt isteni tisztelet ritkán találtak. A főtemplommal átellenben van az ágost. hitvallásuak temploma nyugotra; a vöröskuti templomnál van az ev. főgymnasiuma — hajdan lyceum. — Mogomlitendő még itt: a kamraház, az új vár alján a kamragróf lakhelye. Ezen szép épületben van egy könyomda, pénztár, számadóhivatal, probirgaden iroda; Brenngaden, hol az ezüst granuláltatik; az igazgató lakása és irodája. Hajdán volt itt Scheidgaden, de mely 1738-ban Körmöcsero tétetett át vizszüke miatt. A magas ház a sóhivatallal együtt. A hellenbachi ház. Az ev. templomon túl van egy toronyka, a melyben minden reggel két óraker tókáznak (erdélyi szójárás) egy la dorekán, melynek hossza 2', szélessége 6" s jobb hangzás végett ki van furva három helyütt; bizonyos ütemre kótyáznak rajta, a bányász legényeket felköltendők; ógés alkalmával tűz-jelt adnak rajta. A bányász legények hat századba be vannak osztva, ünnepélykor fejér egyenruhában jelennek meg; van zenekaruk is.

A bányatermelés.

A selmeciek fő élelmöket a bányamiveltetésben találják, mely kimerithetlen. Delius cs. kir. bányatanácsos és tanár kiszámította: hogy 1740-től 1770-ig 70 millio arany és ezüst frtra ment a bányatermelés — nyereség; — jelenleg is 100000 márka — 500 mázsa — ezüstöt, s mintegy 4 mázsa aranyat adnak évenként, de ide beszámítandók a Selmec környékén levő minden bányák; ezek jótékonyágát élvezi mintegy tíz ezer ember, bányász legény. — De az is tény, hogy a selmeci bányatermelés nagy tökélyvel s eszélylyel és erélylyel folytattatik; s a hires saxoniai se mulja felül. Roppant ércművek, éjjel nappal tűz, s víz segélyével működnek itt, s ezek által az érceket s a vizet a bányákból — iszonyu mélységből — fölhúzzák. Ezen erőművek mozgásba hozására szükségelt vízmennyiség összegyűjtetik a hegytorkolatokban, vagy a hegy gerincén, vagy földalatti csatornában vezetetik a kitűzött célhoz. — A miveltetésben levő bányák fele részét kamarai költséggel dolgozzák; másik felét pedig magánosak, de kik a fát és löport a kamrától tartozván beszerezni: miáltal költségük nagyobbodván, csak is a nagyobb terménnyel kínálkozó bánya-üregeket (Schacht) művelik.

A bányák ezen renddel következnek:

1., Az alkapunál a Sz.-háromsági rakna (Erbstollen) torkolata. Maga a rakna — alagut vízszintes fenéke — az új kapunál, Kornberg alatttaláltak. Volt itt jeles vízműgép, melyet Zipser Mátyás bányász ispán készített, ki egyszersmind a bánya menetek, folyosókról is térképet adott ki. 2., A Glanzbergi rakna. 3., A Szt.-háromkirály rakna, éppen a bécsi kapun kívül. 4., Packer rakna, s e fölött 5., a Teréz banyaüreg. Balra e fölött. 6., az Amalia üreg. 7., Ferdinand üreg; itt hajdan nevezetes léggép — Luftmaschine — is volt, de most használaton kívül áll. 8., Maximilian banyaüreg közel Windschachthoz, peremmel van ellátva. Van itt nagy kerék mű, mely által a fémét fölhúzzák a bányákból; a löportár ide közel esik. 9., Mátyás banyaüreg. 10., Az édenhegynél: az új banyaüreg, 11., A kül Dilnkapu mellett van a Mihály banyaüreg, olombánya. 12., Windschachtnál van a Ferenc banyaüreg, melyben 18 éven át éjjel nappal dolgoznak. Hossza egyenes vonalban több egy magyar mérföldnél; ez alatt van a József banyaüreg, mely egy pár száz öllel alantabb fekszik; viz levezetésre használják. — Gazdag banyaüreg erek voltak régentén itt: mivel 3—4000 márka ezüstöt is szolgáltatnak. (Egy márka = 16 lathoz). Leggazdagabb banyaüreg (Fényes szerint) István, mely évenként 20000 frt. tiszta nyereséget ad. Ezüst, aranyon kívül ásnak itt rezet, vasat, ónt sat. és főznek vitriolt. — A polgárok ipart üznek; leghiresbek a pipacsinálók: mivel a selmeci cseréppipa a legjobbnak tartatik egész honunkban.

Selmec nevezetesb történelmeit illetőleg, megjegyzendők itt a következők: hogy már I-ső István

király alatt a bányatermelés virágzó állapotban volt. IV. Béla kir. alatt a tatároktól sokat szenvedett a város. A bánya-üregek összeomlottak a nagy tűzvész miatt, s 1245-ig romban heverték; míg ugyancsak Béla kir. a szászokat visszaédesgetvén, ujlag megkezdeté velök a bányamivelést: szabadság levelet adott nekik német nyelven szerkesztve, mely akkor igen feltűnt, mivel az ily okmányok latin vagy görög nyelven adtak ki. I-ső Lajos 1355-ben ajándékozott 6 várost Selmecnek: Gerad, Karlik, Siegelsberg, Seken, Kalpak, Diln-t. (Bélabányát). Sigmond kir. alatt a husziták nagy dúlást tettek. Erzsébet alatt Giskra fő bányafelügyelővé tette; 1440-ben egy nagy harang öntetett; 1442-ben Rozgonyi népe zaklatta a várost, minek okául azt hozzák föl, hogy Erzsébet királynő Rozgonyi püspökké fölvatásában nem egyezett belé; 1443-ban nagy földingás volt. II-ik Lajos a bányatermelést elősegítendő: a szegényebb polgároknak moratoria levelet adott ki; nehogy őket a hitelezők rögtön kivetkőztessék mindenekből. Rudolf 1572-ben kir. várossá tette. Ó-Selmecen a temetőben hamv-vederek — urnák — találtak, borzasztó nagy ember csontvázakkal. A felső piacon emeltek az elődök egy szökőkutat; az újabb ivadékok azon alul a pestis emlékére a Sz.-háromság oszlopát emeltették; szép és becses mű; de most romlásnak indult. 1680-ban a polgárok a várost fallal körítették be, mely 40000 frtba került. Az új vártól a kamra kapuig még most is látszanak maradványai a régi falaknak: miből kitűnik, hogy az egész város fallal volt kerítve.

Nagy Soma.

Levelezések.

Szeged, jan. 27. 1859 A múlt számbeli szerkesztői távirtdában azon helyes észrevételt olvassuk, miszerint vidéki báljelentések, hacsak jótékony céllal kapcsolatban nincsenek, érdektelenek. Korunkban, midőn a társadalmi élet lejtőjén is lejtve szeretnek járni az emberek, majdnem lényeges szükségletté vált a tánc. Hagyján! Nem legnagyobb bohósága ez a divatimádóknak. Kivált mi magyarok, kik oly dicső táncmesterrel, egy Kinizsyvel kérkedhetünk, hogyne járnók el az istenadtát? „Csakhogy aztán, ha ember kell a gátra — ne maradjon senki hátra!“

Volt itt bál, annyi, hogy sok, de mi célja, nehéz megmondani; jótékony bizonyosan nem. Pedig vannak ám helyben kisdédóvodák, kórházak, ápodák sat., sőt még casino is, melynek könyvtára nincs! — Uraim, hölgyeim, kik oly könnyű kézzel szórjuk a pénzt mulandó élvezetért, emlékezzünk csak kissé elhagyott árváink-, tehetetlen betegeink-, sinlődő szegényeink- és véneinkről. Karoljuk fel legalább hasonló tüzzel, mint bájos táncosnőinket, hazai irodalmunkat, melynél bizony, bizony eddig legkisebb gondunk is nagyobb volt! — No, de ne legyünk igaztalanok: a kisdédóvó intézet javára csakugyan tartatott bál, habár a látogatók száma ujjal megjelelhető. Az is igaz, hogy ha kutató szellemmel áldott meg valakit az isten, hát csak talál városunkban néhány folyó iratot, habár a „Budapesti Szemle, Hazánk, Gazdasági lapok, Uj magyar muzeum“ s. t. i. ritkák, mint a fehér hollók.

Különben, hisz még nincs vége a vigalom időszakának, és helyes cselekedetre soha sem késő. Sapienti pauca.

R. A.

T Á R C S A.

Moldvaország.

Történeti beszély.

Irta Z u m b u r.

(Folytatás.)

V.

Tán még kevés a csonthalom
S tusára forr a hon?

Nagy Imre.

Külömb győzelmi babérokat is aratott már a magyar mióta e szép földre vetődött, de aligha okozott bármely győzelem e jelennél nagyobb örömet. Hegyen völgyön csupa dinomdánom. A csatárok büszke öntudattal tértek övéikhez, s elkeríték mindenféle cifrázattal azt a híres csatát, a hol anyyira fejelágyára tapintottak a kunnak; a beszélőt meg természetes, hogy holmi enni innivalóval kellett biztatni! aztán még éltetni is kellett a királyt, vezéreket s így tovább. Volt hát áldomás vég nélkül.

Oly általános volt ez öröm, hogy bizony nagy roszt dolognak kellett lenni, ki benne nem osztozott.

De sohse csudálkozzunk ezen; hisz már oly rég volt

alkalmuk jóízűt örülniök. Annyi mindenféle veszedelem volt mióta ez a kun László urkodott, hogy bizony ki sem veheti roszt néven, hogy ily igazán érdemes alkalomkor testestől lelkestől neki álltak a vigadásnak.

Aztán meg ha igazán vesszük a dolgot, volt is mit örülniök. A kunt, ki oly rég szálla volt szemükben, kitudták az országból. — A magyar vendégszerető, ellenkezőt még ellensége sem állíthat róla, de az oly szörű vendégen, milyen akkortáiban volt a kun, tisztelet, becsület, de igazság is, más nemzet még hamarabb tuladott volna, ha tudnillik birandott vele! ...

Aztán meg a király hogyan megváltozott! Már hogyne örült volna minden magyar, látva királyát, kinek jobbulásáról már kétségbeesett, hős elődeihez hasonló harc ménéen a sereregek élén harcvágytól lelkesülten, s tegyük még hozzá, azok ellen vezetve vitézeit, kiket csak nem rég a magyarok hátrányára ezer meg nem érdemlett kegygyel halmozott!

Bizony magam is, ha akkor élek, bár ki mit mond is hozzá, versenyt örültem volna a többivel! ...

Hát még a székely milyen széles jó kedvében volt! ... Szörnyűmód begyessedtek a jámborok azon ártatlan hiszem-

ben lévén, hogy ők magok fizettek úgy be a kunnak; nem is bírta volna ezt senki kiverni fejükből. Hétszámra erről álmodtak, erről beszéltek s evvel szólíták meg egymást.

„Bezég kiadtuk a kunnak aprópénzben az utraalót!“

Azonban nem csak a magyar örült. Örült az egész világ. Maga IV. Márton pápa külön üdvözlő levelet írt Lászlónak.¹⁾

Most menjünk egy országgal tovább, hogy megtudhassuk, mi történt Oldamurral.

Erdélyt csak a határain végig futó óriás hegyláncolat választja el Moldáviától. Itt tanyáztak történetünk idején a nogaji tatárok, így nevezetve Nogaj chánjuktól, ki törzsével elfoglalva e földet függetlenné tette magát Mánku Timur főchántól.

Vegyesen laktak itt kunok- és oláhokkal, még pedig igen barátságos lábon. Olyan szépen összefértek; de nem is csuda, mesterségük is olyan egyforma volt.

Rablás, pusztítás, öldöklés!

Gyönyörűségés nép volt ez!

Megmeglátogatták különösen Bolgárhont, s ilyenkor az volt legkülönösebb bennük, hogy tulajdonuknak néztek mindent, mi csak kezük alá került, s vagy magukkal vitték, vagy ha nekik nem kellett, már aztán akár lelkes, vagy lelketlen állat, akár más valami jószág volt is az, úgy kifordították eredeti alakjából, hogy annak soha senki többé nem vehette hasznát.

Igen jól értették ezt a mesterséget. —

Legelső sorunkban feljegyzett évben Kordokubas a kanászból lett bolgár király, megveretve a kun eredetű Tertortól, e tatárokhoz menekült.

Bezég szépen fogadták ezek!

Mit togyenek evvel a királylyal, tünődtek magukban, amugy is elég bajuk van a chánnal, még utóbb ezt is a nyakukra csödütsék?

Hamar végeztek vele.

Felakasztották!...²⁾

Gyönyörűségés nép volt ez!

S zeket szólítá fel most Oldamur egy Magyarország elleni hadjáratra. Nem kellett nekik azt kétszer sem mondani; oly sok szöpot hallottak apáiktól e hazáról, hogy kézzel lábbal kaptak o tervon.

Készülődésük közben hozzájuk vetődött egy a görögöktől szétválasztott jókora csapat oláh harcos.

Ezok is hozzájuk csatlakoztak.

Neki indult tehát egy irtoztató tatárok- mongolok- kunok- és oláhokból álló egyes csorda Erdélynek.

Soha jobbkor nem jöhettek volna. A banderiumok szétoszolva, a vezérek haza eresztve, a király Budán, az urak, vezérek szerteszét váraikban mulatva, a székelyek gondtalanságnak credve, senkinek esze ágába sem jött ilyen hirtelen támadás lehetősége. Egy lélek sem állta utjokat... Soha jobbkor nem jöhettek volna.

Mintha ezer meg ezer villám csapott volna le egyszerre, oly hatást szült Magyarországon e rémhír.

Szerencséjére azonban a sajói vész óta minden fontosb helyen erőcsögek emelkedtek. Ide huzódott most jószágával, marhájával a föld népe s hagyta magára a védtelen földet. A főurak hamarjában összeszedhetett vitézeikkel a királyi táborba vonultak a Duna jobb partjára.³⁾

Tehát ismét veszfelhök tornyosultak hazánk egére, hogy keblükből a pusztulás zivatarát kiárasztva újra halálveszélybe dönték a még csak félig üdült földet!...

Tehát ismét tárva nyitva volt a halottaiból csak nem rég feltámadt ország, újra viruló téreivel, újra épült városaival egy vér- kincsszomjas ellenség kielégithetlen dühének!...

Szegény, sokat szenvedett haza!...

Lön tehát 1285. évben, hogy kun, tatár, oláh s egyéb összcseroglett csöcselék árasztá el sáskaként hazánkat, még pedig oly szörnyü mennyiségben, hogy ha egy régi írónak⁴⁾ hitelt adhatunk, tizenegy mértföldnyi tért fogott el táboruk!

Es újra „lángolt köröskörül a határ, a felgyujtott országokból vérvörösen folytak át a folyamok a szomszédba s csöndes éjszakákon áthallatszott a havasokon keresztül a népsírás, mintha millio haldokló jajgatása szólna egyszerre.“⁵⁾

De minek emlitsük e hazánkon most ejtett sebeket? Gondoljunk Sajóra s legyen elég röviden megjegyeznünk, hogy e hazának sziveig — Pestig felforgattak, feldultak mindent, de mindent!⁶⁾

Csakhogy nyomban ütött a boszúállás órája. Eljöttek, hogy itt vesszenek!

Egyes, a főtábornótól elszakadt pusztító csapatokat a vakmerőségig dühös várörségek, ha kezük alá kerültek, úgy tönkre zuztak, hogy még hirmondó sem maradt meg belölük.

Legalább ilyeneken tölték boszújokat a főelemmel meg nem mérközhető magyarok.

De legnagyobb ellensége volt a kun tatár rajnak — ő maga!

Elpusztitva mindent, mi utjába akadt és nem lévén ostromszerekkel a várak megvihatására ellátva, utójára — éheztek. Ily gazdag országban, annyi áldás közt!

Eljöttek, hogy itt vesszenek!...

Mert közbe szölt egy felsöbb hatalom, melynél számíták a népek bünei, mely kérelhetlen igazságot szolgáltat egyesnek úgy mint egész népeknek...

E hatalom megeleglé e hon szenvedéseit.

Es elpusztitá ellenségeit!...

Csapatonkint mocsárok — folyók — áradásokban veszték el. Ragályos betegségek, éhség⁷⁾, hó, zápor, jégeső és a magyarok boszuló karjai elpusztiták öket.

László megszaporodott seregével átkelve a Dunán, üzöbe vette a visszatakarodókat. A várörségek kirontottak s rettenetes gazdálkodásuk az ellenség soraiban mutatá, miszerint megérdemli még e hazát a magyar!...

Megint csak a székelyek járták meg legelöször. Szörnyü boszuságokra ismét hátrálniok kelle. Átlátva egyenetlen erejüket az ellen irányában, volt annyi eszüik, hogy a lehetlent nem kísérték meg. Minden ellenállás nélkül erősegeikbe, vagy a hegyeken hirtelen felhányt sáncaik mögé vonták meg magukat azon reménytől merítve vigaszt, hogy örökké nem fog itt pusztitni a kuntatár; egyszer majd csak haza iparkodik, akkor aztán ők lesznek utmutatói a zsákmányterhelte ellenségnek a szorosokon keresztül a — tulvilágba!...

Mi az mi éjenkint elijesztö lángtengerbe borítja Torockó láthatárát; talán szárnyra kapott bolygótüzek rémalakjai?

Égö nyilak azok kuntatár tegezökből kilökve.

A rablócsordának egy nem megvetendö része Erdélyben maradván, míg társaik a szomszéd Magyarországot dulták fel, ők sem maradtak veszteg, dicsösöges mesterségüket üzve, úgy elcsufiták a védtelen vidéket, hogy utóbb maguk sem maradhattak meg rajta.

Mit tegyenek ily helyzetben?

Csupa unalomból körülfogták a magas sziklahegyen büszkélkedö Torockóvárt s egyéb eszköz hiányában égö nyilakkal kezdék ostromolni.

S ez meg is tevé hatását.

Az égö vár tornyairól a dühös szél ezernyi szikrákat szört szét az elpusztult vidéken.

¹⁾ Stero in annal. ad. an. 1285.

²⁾ Jókai a magy. nemz. történetc. Pest, 1854. 121. l.

³⁾ Bonfin Posonii 1744. Dec. II. l. VIII. 239. l.

⁴⁾ Longin Hist. Pol. I. VII.

¹⁾ Pray I. 352. l.

²⁾ Fessler II. 677. l.

³⁾ Fessler II. 679. l.

A várban Toroczkay Celleus védi magát halálra szánt kisded csapatával, de a mindinkább elharapozó tűznek nem lévén többé képes gátot vetni, az összes őrség beleegyeztével kirontásra határá el magát.

Dühös viharos éj van. Borzasztó süvöltéssel száguld le a havasokról a romboló szél ágakat tördelve, vagy fákat tépve mérges kedvében. A teljes sötétséget csak a vár égő üszkei — a néma csendet pedig csak a vár alatt tanyázó s a tűz terjedésén gyönyörködő ellen vad hahotája zavarja meg.

Egyszerre magyarázhatlan izgalom fogja el az egész táborn, a hahota mindenki ajkán megakad, mindenik kérdez s nincs ki feleljen, az egész zavart idomtalan tömeg hátrafelé hullámszik, egyik sor a másikat bolygatja ki rendes állásából, a zavar mindinkább nagyobbodik, a vezér nem tudva mire magyarázni a dolgot, téltlenül vesztegelt.

A kirontott várőrség ezalatt szótlanul de borzasztón pusztított az ellensorokban, minden erejét összeszedve harcolt mindenki. Szemükből kilövelő vad tűz mutatá azon mély, egész lényükön elhatalmazott dühöt, melylyel az utált ellen iránt viseltetnek. Nem rendes, számító vezérektől kezelt csata: irgalmatlan öldöklés volt ez boszútól vezéreltetve, kétségbeeséstől ösztönöztetve.

Mily jegesztő látvány lehetett ez az égő vár szűk lát-határa közé szorított csata!

Az ellenség feleszmélve zavarából s észrevéve hogy csak a várőrséggel gyűlt meg a baja, lassankint rendbe szedé magát s szárnyait csendben szétterjesztve, a boszulihegő s éppen azért vigyázatlan várőrséget bekeríté.

Mit bánták ezek? Hisz nem is győzni akartak ők, átlátták a lehetlenséget, meg kell halniok, erről meg voltak győződve. Mit bánták hát ők, hogy be vannak kerítve?

Szörnyen meglátszott az ellenből felhalmozott hullákról, hogy itt halálra szánt magyar karok intézték a csapásokat!

Egyenkint ott hulltak el állóhelyeiken a derék vitézek, elestükkel biztatva a még helyén álló szomszédot, hogy most már ne csak önnön, de elesett társa élteért is álljon véres boszut!

„Fiuk! — kiálta fel ritkulni kezdő vitézei biztatására Toroczkay — ne táguljatok, a hazáért halunk! Mutassuk meg, hogy magyarok vagyunk!”

Helyeslő felkiáltásuk tanúsítá, hogy vezérükkel egyet-értének.

Még hangzott a havasok felvert viszhangja, midőn uj, velőig ható s az előbbinél százszorta erősebb harckiáltás némitá el ajkukat s jegeszté meg a csapásra emelt karokat.

Mindenki az uj lárma iránya felé nézett.

A nap ezalatt lassanként kifejlődött a havasok mögül s vérvörös sugaraival mosolygva világítá meg a harcolók marcona képeit, a vérben uszó vidéket, a vár füstölgő üszkeit.

Mily ellentét az ébredő természet ünnepélyes csende s az egymás ellen agyarkodó emberek böszült dulakodása!...

Újra még erősebb felkiáltás hallatszott.

S ime harci tüztől hevült arcok — szikrázó szemek — és lobogó hajzattal rohantak le a nyugati havasok bérceiről, mint hegyi áradat a vár felszabadítására siető — székelyek! Magasra emelt kardjaikon a nap sugarai törték meg magukat. A föld rengett dőbörgő lépteik alatt... Állítsa meg ezeket valaki!...

Az égő tornyok voltak utmutatóik.

A várőrség e nem várt segély által uj erőre kapva dühösen védelmezé magát. Most már győzni akart!

Az odaért székelyek nem soká bibelődtek az ellennel. Az eléjük akadt balszárnyat gyorsan eltisztítva az utból, a derék testet támadák meg s ki szép szerével ki nem tért nekik, avval ugy elbánták, hogy soha többé utjában nem volt senkinek. Dusan fűröszték meg a soká pihenni kényszerült kardot az utált ellen véreben. Az általok osztott tátongó sebek mutaták, mily régóta köszörülék e célra kardjait. ... Vad kiszámítással szótlanul oszták a halált, mintha

mindannyian élő Nemesisek lettek volna! vérben fürdő szemek pillantásukkal akarák keresztül szurni a még le nem terített ellent!...

Dehogy tud többé így harcolni valaki!

Soha sem gondolták volna a tatárok, hogy ezek a székelyek, kik addig előlük váraik vagy hegyeik közé huzódtak, így tudjanak csatázni!

Tiszteletteljesen engedének összébbhuzódva több több helyet a közójük nyomulóknak; de evvel csak azt nyercék, hogy ha eddig egyenkint, most tömegesen hullottak el a székelyek menykőcsapásaik alatt.

Mit csináljanak? Egy lábíg csak nem akartak ott veszni, azt meg a vak is láthatta közülök, hogy a székely bizony nem fog tágulni; tehát mi volt más hátra, mint hogy ők táguljanak.

Meg is tették ezt nagy hősiezen. Ott hagyva a székelyeket a faképnél Szász Régen felé megugrottak.

A hálás Toroczkay Celleus e várat s vidékét az őt megmentett székelyeknek ajándékozta ¹⁾

A megszaladt kuntatórok pedig éppen jókor érkeztek Szász Régenhez, hogy tanui lehessenek, mint jutott ki többi Magyarhonból ide szorult társaiknak is a maguk része a hős Micbán testvérektől.

A fővereséget Tárkö hegyénél szenvedték, hol az összes IV. László vezérelte magyar sereg, a hős Ipoly fiai s a székelyektől támogatva, a sok vesztes által elgyengülteket körülfogva ugy elverte, hogy az egész zsákmány, foglyok, sőt maguk a kuntatórok is minden pereputyokkal kezükbe kerültek.

Igy végződött e neves tatárjárás. ²⁾

A harc végeztével arról folyt a vita, hogy hát mit csináljanak a sok kun, tatár, oláh foglyokkal?

A magyar csak fegyveres ellenét üldözi, ha megadta magát számíthat vendégszeretetére.

Csak a székely nem akart mitsem tudni az egész fajzatról, annyira jól lakott vele. Közójük ugyan ne hozzák őket, mert nem állnak jót róla, hogy előbb utóbb valami gonosz história ne történjék.

Letelepíték tehát közülük az oláhokat Magyarhonban a máramarosi erdők s hegyek közt, a többieket egyebütt.

Tatáros, Tatárfalva Bihar-, Tatárfalu Szatmár-, Tatár-Szentmiklós, Tatár-Szentgyörgy Pest megyékben ezen meghonosított foglyoknak köszönik létüket. ³⁾

(Folytatás következik.)

Heti szemle.

— Turia és Mohol helységek a koronaherceg születése alkalmával ösztöndijakat alapítottak, az előbbi 10000 pftnyi tőkét nemzeti kölcsönben, a másik kevesebb összeget jeles tanoncok jutalmazására.

— Facset és Dobra közt a rablások és utonállók mérenyletei gyakoriak lévén, a postakocsik, melyek Temesvárról Erdélybe mennek ezentul szigorubb őrizettel kísértetnek, és így személyeknek és értéknek nagyobb a biztossága.

— A Nagy-Beeskereken felállítandó takarékpénztár alapszabályai a magas kormány által megerősítettek. Lugos, Kikinda és Oravica városai is folyamodtak takarékpénztár felállíthatásáért.

— Vereby Soma: „A zsidókról és czredéves szenvedéseikről szóló röpiratot adott ki. — Szerzőt emlékeztetni szükségesnek véljük, hogy „A két testvérhaza történetkincsei“ című munkáját még be nem fejezte, s hogy az előfizetők 1858-ik

¹⁾ Kövály Erdély régiségei 193 l.

²⁾ Fessler II. köt. 680. l. — Joan de Twrócz. p. II. c. 79. — Pray. p. I. 354. l.

³⁾ Fessler II. 681. l. — Horváth I. köt. 162. l.

évben ebből egyetlen füzetet sem kaptak. Várni és tünni szép erény, de a szótartás szintén az.

— Ugy látszik, hogy az aranymosás ismét lábra fog kapni Auszriában. Egy aranymosó bányatársulat már alakult, mely fűrkészéseit két osztályban kezdé, az egyike Jakob Antal fehértemplomi polgármester, a másik gróf Szécsén Adolf elnöklete alatt. Ezen társulat székhelye Pest leendő, és működését nagyban részint Selmec tájékán, részint a Bánságban és Erdélyben kezdendi.

— Szászvárosnak neve egy pár évvel azelőtt diplomatiicus használatból kiesett, és annak minden hivatalos levelezésben a Bróos név helyettesített. Egy szakállós magyar ifju ottani polgár 1852-ben peres dologban B.-Gyarmatra utazván odaválo broosi utlevéllel, minekutána ottan ilyenév városnak a földabroszokon sehogy se tudtak nyomára akadni, a jó magyar atyafiak börtönbe zárták utazonkat mint kémeket, vagy emissariust s alig tudott onnan nagy bajjal szegény kimenekedni.

— Az új Tell. A rendőri bíróságnál Speyerben nem rég a legkritkább esetek egyike tárgyalatott. Valamely takács Speyerből, ki mindig avval dicsekedett, hogy ő „jeles lövész“, mesterségének a koronát akarta feltűzni. Elviszi magával 12 éves fiát a kertbe, és annak azt parancsolja, hogy egy burgonyát a fejére tévén, 15 lépésnyi távolságban álljon meg előtte. A fiu készséggel engedelmeskedik, mire az atya hidegvérűleg előveszi puskáját, céloz és — — „a fiu él, és a burgonya keresztül lövetett“. A szomszédok, kiknek ő ezen mesterlövését mutatta, kétkedőleg rázták fejüket; hogy őket meggyőzhesse, ismét kellett neki a merész lövést tennie. Meghitta őket estére tanakul, és csakugyan eljött nehány néző. A fiuak lámpást adtak kezébe, mivel már nagyon alkonyodott, — és ismét a burgonya lelövetett a fiu fejéről, a golyó csak slivegét érinté. A szomszédok nagy csudálkozásal mentek haza. Később azonban e dolog nagyobb körökben is tudatott meg, és az új Tell törvényszék elé idézetett. Ott azon kérdésre „vajjon bolond-e?“ röviden csak „né-melykor“—ral válaszolt. Első gyógyítási kísérletül pénz büntetésre és öt napi fogságra ítéltetett.

— Konstantinápolyban hallatlan dolgok történnek. Egyszerre mintegy 60 nyilvános leányiskola alapittatik maga a kormány által a török leányok számára. Izlam és nyilvános leányiskola; ezek eddig összeférhetlen dolgok voltak. (Tan. L.)

— Ujfalusy Sándor, jelenleg Egerben működő magyar színházigazgató engedélyt nyert Bánságban magyar előadásokat adhatni.

— Londonban jelenleg érdekes büntetőpör forog fenn. A vádlott egy 33 éves férfi, Gale Gloucesternek nevezi magát, és azért állittatott a törvényszék elé, mert nem több, csak hét feleséget vett el egykoron. A rendőri bíró előtti kihallgatás alkalmával hatan ezen nők közül jelen voltak. A vádlott többnyire hajós kapitánynak adta ki magát és álnév alatt vezetetté be magát a házakba. Házassulása után új feleségét mindig azon ürügy alatt hagyta el, hogy el kell utaznia. Mult 1858. évben háromszor házassodott! utolsó feleségénél, melyet augusztus 7-én vett el, éppen csak egy napig bírta kitartani. A vádlottnál előtalált papirokból kitünt, hogy ő egy napon négy feleségével levelezett, egy másik napon pedig három otlógyózt szótt különböző helyeken.

— Az Ústökös 4-ik száma egy pár igen jóízű életközöi. Átvesszük a közotkezőt: Ez kendteknék szól. Egyszer Don Juant adták; a törvényszolgát Megyeri játszotta, kinek Don Juant mint gyanus személyt el kellene fogni. E célra két szálas legény a helybeli gránátos zászlóaljából volt felöltözve sbirrnék, a hivatalos személy mellé assistontiaképen. Persze, hogy Don Juan nem engedi magát elfogni, sőt inkább kifigurázza őket nagyon, a mi a gránátosoknak nagyon is tetszett, mindaddig, míg Don Juan csak Megyerit ocsárolta. Végre azt mondja Don Juan Megyerinek: „Mondja meg az ur a nemes tanácsnak, hogy máskor, ha Don Juant akarja elfogatni, ne ilyen szamarat küldjön

érte.“ — Megyeri erre nagy prosopopoeiával fordul kísérői felé, s azt mondja: „ez kendteknék szól.“ — Utzu mákos teremtette! — kiált erre az egyik gránátos: — „no minket ugyan megtettek.“ Azzal lódult mind a kettő a szinpadról a közönség rengeteg tapsa és hahotája mellett.

— Komáromban a jövő tavasszal már állandó színház lesz. A lelkes Zichy grófok ugyanis fölajánlották, miként a komáromi főtéren levő nemesi telkükön saját költségükön fogják a színházat (melyben táncterem is lesz) a közelgő tavasszal felépíteni.

— Beküldetett hozzánk: Gyürki Antal borászati vegytana. Az ily könyvek megjelenése azon kilátással biztat bennünket, hogy nemes borainkat ezentul jobban fogjuk kezelni, mint eddig. A külföld régóta lobbantja szemünkre, hogy azon kincseket melyeket a természet borainkban nyujt, elhanyagoljuk. Gyürki könyvében szakértő tanácsokat fogunk találni a bortermelés ügyében.

— Virághalmy Ferenctől éppen most jelent meg Győrött: „A fegyverkovács“ című regénye. Érdekes, többnyire történeten alapuló cselekvény, a dolgok természetes kifejlésztése, tiszta és még is mesterkéltnen nyelvezet igen ajánlják e regényt. Szerkezete igen ügyes kézre mutat. Ára is felette olcsó; t. i. 1 ujforint.

— A híres chinai porcellán torony Nankingban nem létezik többé; fájdalmasan kell rá gondolnunk, hogy ezen nevezetes emberi mű 1600 esztendeig az ég viharainak ellentállott, csak a forradalmárok, kik Nanking várost öt év óta megszállva tartják, tüzzel pusztították a torony híres tégláit, és ereklyéit, végre az épületet löporral légbe röpítették.

— Mult évi utolsó számunkban említettük az iskolai és templom keletkezésének módját Szendelakon. Bővebb felvilágosításul el kell mondanunk, hogy a földesuraság reá bírta a községet egy tanoda felállítására, adván egyuttal e célra házhelyet. Elkészült így egy zsindeilyel fedett ház, melynek egyik része iskolának, a másik templomnak használtatik; ehhez a kézi munkát a község adta, minden egyebet a földesuraság. A tanító fizetése megállapítván, ezen állomásra csöd hirdettetett, melynek foganatosítását azomban a cs. kir. helytartóság azon tekintetből nem engedte meg, mert a község szegény lévén, a terhet el nem bírhatta volna nagy áldozat nélkül. Tehát a tanító fizetését a földesuraság vállalta el. Az iskolában már tanítanak, tanulója van husz; a templom belsejét a lugosi hölgyek szép kézi munkáikkal ékesítik. A tornyaeskában kedvesen csengő harangocska Temesvárott készült magyar körirással. — Ezen példát a jövő tavasszal Fülöpháza is követendi, egy Gavosdia határában Szende Zsigmond és László urak által alapított új magyar telep. Adjon az isten e megyének sok ily birtokost, ki azt tudja, hogy mit akar.

Temesvári ujdonságok.

* A dalárda első bálja, mely m. h. 26-ra volt hirdelve, részvét hiányában létre nem jöhetett. No, ez is ritka tünemény Temesvár évkönyveiben.

* Egy két hét óta rebesgetik, hogy kedvelt első énekesnőnk Friedrich asszonyság nem sokára színházunktól búcsút vehén, egy nagyobb színház mellett fogna művészeti pályáját folytatni, hová igen előnyös föltételekkel szerződöttetett volna. Nem hihetjük ezen hir valósulását, mert azt tartjuk, hogy Szabó igazgató ur sokkal jobban érti saját előnyét, mintsem hogy mindent el ne kövessen ezen művésznő megnyerésére. A közönség már rég pálcát tört a színészi társulat drámai része fölött, mert ez nem egyéb, mint vándorló csapat, még pedig annak se a javából. Az opera, ha aránylagosan jobb volt is, de arra is leginkább Friedrichné árasztott fényt. Ha az igazgató ur az érintett tapintatlanságra képes volna, ugyancsak körülnézze ám magát, mert Friedrichné utódjának nehéz állása lenne közönségünknel.

* Hiteles forrásból értesülünk, hogy a magyar biztosító társaság egyik küldöttje már néhány nap óta működik városunkban, hogy a főügynökséggel kezét fogva, azon tetemes (általunk előlegesen 16000 pfban fölvelt; de mult számunkban sajtóhibából 1600 fra tett) kár mennyiségét, melyet az itteni stearin gyertyagyár leégése okozott, kinyomozza, és a mennyire lehet a biztosítótnak érdekében becsülje. Ezen loyális intézet-től bizton lehet várni, hogy a kárt rögtön megtérítendi.

*** Színházi ügyek : januar 21-én „Martha,“ opera Flo-towtól. Ha a mellékszerepektől eltekintünk, a mai előadás felségesen sikerült. Friedrichné, mint Lady Durham Harriet oly jeles volt, hogy bizony sok udvari színházban örömet látták és hallották volna. Közönségünk többször megtapsolá s egyszer kihívá. Kaspary k. a. (Nancy) minden várakozásunkat felülmulta, — pedig voltak elődjei e szerepben, melyek közönségünknel most is kedves emlékezetben vannak. A k. a. több ízben arattott tapsokat. Ezt mondhatni Reichmann (Plumkett) és English (Lionel) uraktól is. Tehát volt elismerés, de nézetünk szerint, legalább ma, nem elegendő. Mi szolgáljon az illetőknek buzdításul, ha csak nem az, hogy a jó betanult szerepeket jobban jutalmazza a közönség, mint a rögtönzötteket, melyeknél a sugónak jut a főteendő. Januar 22-én „Die Eroberung des Prinz Eugen Thores, — oder Temesvárs Befreiung von den Türken.“ Eredeti honi (!) színjáték, írta Girzick Xavier. Egy pillantás a színlapra, már meggyőzhetett bennünket, hogy mit várhatunk estve. Nem akarunk arról szólni, hogy oly drámairóval van dolgunk, ki a magyarokról, melyeknek oly bő osztályrész jutott a város visszafoglalásának érdeméből, oly melegen hallgat, mintha soha sem Pálffy, sem azon sereg ezredes nem létezett volna, kikről a történet emlékezik, de midőn oláh nemességéről szól, még is kérdésünk kellene, miféle történetirőt olvasott a szerző. Az előadás meggyőződött bennünket, hogy a közönség is előre érezte e fércmű silányságát, — mert a ház üres volt; noha ma Sachs Mária jutalomjátéka akart lenni. A szereplők szerepeltek volna ugyan, hanem senki sem tudta szerepét. Valódi comédia a comédiában. Jan. 23 án „Das Armband,“ bohózat; (e héten csak egy). Jan. 24-én „Anna Liese,“ történeti vigjáték ismétlése. Jól sikerült. Jan. 25-én „Troubadour,“ opera. A mai előadást valódi gyönyörrel lehetett hallgatni, mert mindenki megfelelt feladatának. Különösen kiemelendő Friedrichné, ki ritka bravourral ön magán is tul tett.

Soha egy hamis hangot tőle nem hallani, soha a cadenciákban, és fugékban egy fél hangot el nem ejt; a hanghor-dozás (portamento) mesterségét, mely az éneket oly élvezetessé teszi, sok elhírhedt énekesnő tanulhatna tőle, colloraturái, rouládái izléssel alkalmazva, — oly könnyeden szikráznak, mint valamely szellemud ember élcei és ékes mondatai. Ki mondaná meg nekünk, hogy melyik szerepben e művésznő legjelesebb? mint Lucia, Norma, Isabella, Gilda, (Rigolettóban) Martha, Leonora (Troubadourban), Mária (Hunyady Lászlóban), Ilka, Margit (Kunokban) sat. vagy melyikben? Ugy hisszük, legnagyobb részben pótolhatatlan, a többiben pedig felejthetetlen. Ha nem biznánk saját ítéletünkbe, volt alkalmunk ma a színházban és ki-menetkor a lelkesült közönség rögtönzött bírálatát körös körül hallani és valamennyi hang magasztalólag szólt ezen szintoly szorgalmas, mint a természet által gazdagon megajándékozott művésznről. Mai estvén a második piquenique tartatott, és színházunk még is teli volt. A ma szerepelt tagok összesen 12—14-szer hivattak ki. Friedrichnéen kívül Kaspary kisasszony-nak, Reszler, Bodorfi és Reichmann uraknak is bőségesen ju-tott. Jan. 26-án „Die Schiksalsbrüder,“ vigjáték Feldmanntól. Egy pár emlékezeti hibán kívül elég értelmesen adatott. Januar 27-én „Hamlet,“ Shakespeare szomorujátéka. Erről már nyilatkoztunk, midőn Lazzer javára került színre; most is akkori nézetünk mellett maradunk, kivévén, hogy kevesebb szorgalom fordítatott az előadásra. Jan. 28-án „Die gefährliche Tante,“ vigjáték Albinitól. Ha már a személyzet hiányain rögtön nem is lehet segíteni, de úgy látszik hogy legalább a repetoirra nézve a javulás ösvényén jár az igazgatóság, vagy a rendezőség, vagy a titkárság.

Szerkesztői távirtda.

P. István urnak Belényes. Dehogy nem fogadtuk el levele-zési ajánlatát. Tessék csak lapunk mult évi 17-ik számát megtekinteni. Ha nem csalatkozunk, magán levelet is írunk.

J. . . k E. tanár urnak Pesten. Mi lidérc játszik velünk, hogy annyi számokat pótolnunk kell? Nem gondolná, hogy a baj másutt fekszik, mint kiadó hivatalunkban?

Rodon urnak Szegeden. Nincs ellenünkro, hogy firmája ezentul „R. T.“ legyen. A multkori távirtdában különbben olyas valami van, mit ö-nnek is figyelmébe ajánlunk.

Sz. B. urnak Szendelakon. Kivánságainak egész terjedelmükben már megfeleltünk.

Kiadó és felelős szerkesztő Pesty Frigyes.

HIRDETÉSEK.

MOLL

SEIDLITZPORA

Az utolsó világműkiállításán a hivatalos „Wiener Zeitung“ számai szerint minden hasonnemű házi gyógyszerek közt **egyedül csak** ez tüntetett ki **érdemmel**, s a nemzetközi esküszéknek ezen főhatalmu nyilatkozata által e készítmény föllmulhatlan minősége és dicséretreméltósága a bel és külföld minden hasonnemű készítményei irányában elvitázhatlanul bebizonyított.

Egyedül központi szétküldő raktár: Bécsben a „golya“ című gyógyszertárban, Tuchlauben, Wandel-szálloda átellenében. — Ára egy bepecsételt eredeti skatulyának 1 frt. 12 krt. pp. Pontos használati utasítások minden nyelven.

Ezen, ezer példákban és sok évi tapasztalás után mint kitünőnek bebizonyult Seidlitz-porok városon és vidéken most már oly általános elismerésre találtak, miszerint azoknak hire jelenleg az ausztriai biradalom határain messze tulerjed. Hogy mit képes mivelni **Moll Seidlitz-porainak** biztos gyógyereje, nevezetesen **gyomor** és **alhasi bántalmaknál**, s hogy azok mily jelentékeny segélyt nyujtanak májbetegség, hasszorulás, aranyér, szédülés, szivdobogás, vértodulás, gyomor-görcs nyálkásodás, gyomorégetés s különbféle nőnemi betegségeknél azt már mint bebizonyult tényt kell elismerni és számos gyenge idegzetű személyek e porok okos használata által már gyakran lényeges könnyebbülést és uj életerőt nyertek.

Temesvárott rendeléseket fogad a fenebbi gyógy-szerekre **Uhrmann M.** papir- és mű-árus úr.

5. sz.

(1—1)

Nyilvános köszönet.

F. hó 22-én stearin gyertyagyáramban tá-madt tűzvész alkalmával, több oldalról a leg-nyomósabb segély érkezett; nevezetesen ki-emelendők a cs. kir. csendőrség, a cs. kir. dohány gyár, a cs. kir. várerődei igazgatóság, a vasuti igazgatóság, a városi hatóság, a községi előljáró és személyzete, a Józsefváros és Majo-rok polgárai, az ács- és kőmives urak, a ké-ményseprői személyzet, sőt még nők is, kik mindnyájan vagy közvetlen, vagy intézkedéseik által mindent elkövettek a tűz eloltására; és a kiknek is ezért a legbnzöbb és szíven mé-lyből eredő köszönetet mondok.

Egyesült erőlkkel, és ritka együtt működés által sikerült nagyobb vésznek elejét venni.

Temesvár jan. 29-én 1859.

Fleischmann Henrik.